הלכות דברים הנוהגים בסעודה

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן קסט-קע – ליתן לאחרים לאכול, והנהגות בעת הסעודה

א לא יתן לאכול אלא למי שיודע בו שיברך. אולם אם בא לביתו אורח נכבד שאינו שומר תורה ומצוות, אבל מוקיר את התורה ולומדיה, ואם לא יכבדו באיזה כיבוד יגרום הדבר שהאורח ישנא את לומדי התורה, ואם ידרוש ממנו לברך או ליטול ידיו יפגע ויבוא לידי שנאת שומרי התורה, יש להקל ליתן לפניו כיבוד מאכל ומשקה, אף שאינו מברך. ונכון שהוא עצמו יברך בקול רם ויאמר לאורח שישמע והוא מוציא אותו ידי חובה. [ילקו״י שם, עמוד קלט, ועמוד צא].

ב אין משיחין בסעודה, ואפילו בדברי תורה, שמא יקדים קנה לושט, ואפילו מי שנתעטש אין אומרים לו לבריאות או חיים טובים. ובזמן הזה שאין אנו נוהגים לישב בהיסבה נהגו להקל בזה להפסיק בדיבור באמצע הסעודה. וכן נהגו גם כמה תלמידי חכמים לדבר בעת הסעודה, בפרט בדברי תורה והלכה. ואם שמע ברכה מחבירו והוא קרוב לבית הבליעה, יהרהר אמן בלבו ודיו. אמנם בליל פסח שאוכלים בהיסבה יש להזהר שלא להשיח בסעודה בעת שמיסב, שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קלט].

ג לא ישתה אדם מהכוס ויתן לחבירו, מפני הסכנה, שמא מחמת הבושה יקבל חבירו ממנו וישתה, ואם השותה חולה ידבק ממנו. אולם בכוס של קידוש המנהג לשתות מכוס היין של בעל הבית שקידש עליו. ואם יש אורחים זרים בבית, נכון שיקנח בידיו המקום ששתה ממנו, או שיתן מעט יין מהבקבוק לתוך כוס אחר ויתן לפניהם. ואם לא עשה כן, והאורח חושש שמא המקדש יש לו חולי, ויכול להזיק לטועם אחריו מן הכוס, או שהוא איסטניס שאינו יכול לטעום מכוס ששתה ממנו חבירו, אין צריך לשתות מן הכוס. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קמב. הליכות עולם חלק א׳ עמוד שנב].

ד כבר נהגו להקל לשתות גם ב׳ כוסות, דלא חיישינן לזוגות בזמן הזה. [ילקו״י שם עמוד קמב].

ה אין מסתכלין בפני האוכל ולא במנתו, שלא לביישו. ויטב לבו בסעודתו אם מעט ואם רב, ויחשוב שאוכל כדי שיהיה לו כח לעבודתו יתברך, ויאכל פתו בשמחה, ולא בכעס ודאגה, ולא יהיה קפדן בסעודה, שאז הוא גם מונע מבני ביתו לאכול. ולא ישוך מהפרוסה ויניחנה על השלחן, מפני שנמאסה לבריות. ושנים שיושבים יחד בסעודה, הגדול פושט ידו תחלה, ואחריו מי שקטן ממנו. וכן אם מניחין פירות ומגדנות בפני האורחים, הגדול פושט ידו תחלה. [ילקו״י שם, עמוד קמו].

ו הנכנס לבית חבירו, צריך שיעשה כל מה שיאמר בעל הבית, ולכן אם מכבדו במאכל ומשתה (ואין בהם חשש איסור) צריך שישמע לו. ומשורת דרך ארץ שימתין עד שיחזור ויבקש ממנו. ואם האורח נוהג להחמיר באיזה דבר שיש בו סרך איסור, רשאי להחמיר כן גם אם בעל הבית אינו נוהג להחמיר. אלא אם כן הוא דבר שאין בו סרך של איסור, רק פרישות בעלמא, טוב שיסתיר הנהגתו מאחרים. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קמז].

ז יזהר שלא יטנף מלבושיו באכילתו. וטוב שיאכל על ידי כף ומזלג, ולא יאכל בשתי ידים, אלא ביד אחת. ולא ימהר בלעיסתו ואכילתו, כדרך הגרגרנים, ויפסיק מעט בין לעיסה ללעיסה, ולא ישמיע קול בעת הלעיסה. ולא ישתה ב׳ כוסות בזה אחר זה, ולא יאחז בידו פרוסת לחם גדולה יותר מהרגיל אצל הבריות. וינהג כן אפילו הוא לבדו בביתו. [שם עמוד קמט].

ח מה שאמרו לא ישתה אדם כוס יין בבת אחת, דין זה לא שייך ביין מתוק שלנו [מיץ ענבים], וכן ביינות שלנו שהם רפויים. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קמט בהערה].

ט המנהג פשוט לשתות מים ושאר משקאות בפני רבים, בין בתוך הסעודה ובין שלא בתוך הסעודה. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קנא בהערה].

י לא יאכל וישתה מעומד, ולא יאכל את המאכל כולו עד קיצו, אלא ישייר מעט. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קנא].

סימן קעא – שלא לנהוג ביזיון באוכלים

א מותר לאכול דייסא בפת במקום כף, והוא שיאכל הפת אחר כך. והמדקדקים אוכלים בכל פעם שמכניסים לתוך פיהם מעט מן הפת עם הדייסא. [והנשאר מן הפת אחר כך, אוכלים אותו]. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קנב].

ב הזורקים סוכריות ומעדנים בבית הכנסת על חתן וכלה, יש להם להזהר שלא יבואו לידי ביזיון אוכלים. וכן יש להזהר שלא יזרקו הסוכריות במקומות שאינם נקיים, שלא להפסיד האוכלים. ואם רואה אוכלים מושלכים בארץ, אסור להניחם כך, אלא צריך להסירם משם. וכן אסור לגרום לאוכלים שיאסרו בהנאה שלא לצורך. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קנג].

ג יש אומרים שאסור לזרוק לפני החתן והכלה פירות של ערלה, משום ביזוי אוכלין, שזורקן במקום שבאים לידי בזיון, כגון במקום רפש וטיט. [וגם במקום נקי צריך אחר כך לכבד אותם שלא ידרכו עליהם. ואף שהם נועדים לשריפה, מ״מ אין לנהוג בהם מנהג בזיון להדיא שלא לצורך ביעורם]. ולדעתם אין לאסור בזה משום

הנאה מפירות של ערלה, אחר שאינו נהנה מגוף הפרי. ולכן במקום שאין רפש וטיט והפרי של ערלה עטוף בנייר באופן שלא יבוא לידי בזיון, מותר לשחק בפרי זה ולזורקו לפני חתן וכלה, ובתנאי שיכבדו את הפירות לאחר מכן. ורק בפירות רכים, כמו תאנים וכדו׳ אין לזורקן לפני החתן והכלה. ויש חולקים ואוסרים בכל אופן משום הנאה מפירות של ערלה. [רב פעלים]. ולדבריהם אותן הנוהגים לזרוק פרי אחד, ולקבל בידו השניה את הפרי השני, בלי שיגעו זה בזה, אין להקל בזה בפרי של ערלה, מפני שהוא רוצה בקיומו. [ילקוט יוסף על הלכות ערלה פרק ב׳ הערה יג].

ד יש נוהגים כשעושים פירות כבושים במים ומלח, מניחים בתוכם חתיכת פת, כדי שיהיה לכבושין טעם יפה. ואף שחתיכת פת זו נמאסת ומתקלקלת, אין איסור לעשות כן, כיון שעושים כן לצורך הכבושים. [ילקוט יוסף דיני ברהמ״ז וברכות עמ׳ קנה. הליכות עולם א׳ עמ׳ שנג ס״ד].

ה יש להזהר כשנותן פת מהלחם משנה למסובין, שלא לזרוק הפת לפני המסובין דרך ביזיון, [כמשליך אבן] אף אם אין הפת נמאסת בזריקה זו, אלא יניח הפת על השלחן, או שיתן דרך מסירה. ואין סומכין קערה מלאה בפת, כדי שתעמוד יפה, דיש לחוש שמא ישפך מהקדרה על הפת וימאס. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קנו].

ו אין להניח בשר חי על גבי ככר, שהרי הדם יזוב על הככר ויאסרנו. ואף אם הוכשר הבשר מדמו, אין להניח הבשר על הככר, אם הפת תימאס לאכילה על ידי הנחת הבשר על גבי הככר. אבל בשר צלי מותר להניחו על פת כשאוכל הפת עם הבשר. ואין מעבירים כוס מלא על גבי הלחם, שמא ישפך מהמשקה על הלחם. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קנו].

ז ארגז מעץ שמונחים בתוכו מאכלים, מותר לישב עליו, שאינו גורם למעיכת המאכלים. אבל אם ישיבתו גורמת למיעוך המאכלים הנמצאים בארגז, או שהוא שק וכדומה, אין לישב עליהם. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קנו].

ח במקום צורך מותר להניח ככר לחם ולתת עליו ספר כדי לעיין בו, שהרי עושה אדם כל צרכיו בפת, וכל שאינו מידי דממאיס עושים בפת, וסומכים בה הקערה, וקל וחומר לספר שהוא למצות לימוד תורה. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קנו בהערה].

סימן קעב – דין אם הכניס אוכלים לפיו בלי ברכה

א שכח והכניס משקים לתוך פיו בלי ברכה, בולעם, ואינו מברך עליהם ברכה ראשונה, וינהג כן אפילו אם אינו דחוק לשתות המשקה שהכניס לתוך פיו. ויהרהר הברכה בלבו בעוד המשקה בפיו. ואם שתה שיעור רביעית בלי ברכה ראשונה, יברך לאחריה ברכת ״בורא נפשות״. ואם שותה עוד יברך ברכה ראשונה, ולא יסמוך על מה שהרהר הברכה בלבו. ויאמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ויברך. ואם הכניס אוכלים לתוך פיו בלי ברכה, אם הוא דבר שאינו נמאס אם יפלטנו, יפלטנו ויברך עליו, שאינו יכול לברך כשפיו מלא באיזה מאכל. ואם הוא דבר שנמאס, מסלקו לצד אחר בפיו ומברך. [ילקוט יוסף, דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קנז. הליכות עולם חלק ב׳ עמוד קיט].

ב לכתחלה טוב ונכון להסיר את הפירורין מתוך פיו בעת הברכה, כדי שלא יגמגם בברכה, וכן אם יש בפיו ריבוי רוק, נכון שיבלענו קודם שיברך. [ילקו״י, הל׳ ברהמ״ז וברכות עמ׳ קס].

ג מותר לברך כאשר בפיו מונחות שיניים תותבות, ואין בזה חשש משום ״ימלא פי תהלתך״. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קס].

ד מי שאכל בשר, ובתוך שש שעות מאכילת הבשר טעה ובירך ברכת הנהנין על מאכלי חלב, יטעם מעט, כדי שלא תהיה ברכתו ברכה לבטלה. והוא הדין במי שטעה ובירך על בשר אחר ראש חודש אב, או שטעה ובירך על מאכל או משקה בתעניות צבור [חוץ מיום הכפורים], או במוצאי שבת ויום טוב קודם שהבדיל, או דבר מאכל או משקה קודם הקידוש, או על מאכל [או שאר משקים לבד מתה וקפה ומים] קודם תפלת שחרית, בכל אלה יטעם מעט כדי שלא תהיה ברכתו ברכה לבטלה. וכן אם קיבל עליו תענית שלא בלשון נדר. אבל אם טעה ובירך על מאכלות אסורות, כמו נבילה וטריפה, וכדומה, אפילו באיסורי דרבנן כמו בישולי גויים, לא יטעם כלל, ויאמר ״ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד״. וכן אם קיבל עליו תענית בלשון ״נדר״, ושכח ובירך על איזה מאכל, או בצום יום הכפורים, לא יטעם, ויאמר ברוך שם וגו׳. [ילקו״י דיני ברהמ״ז וברכות עמו׳ קס. יביע אומר ח״י. וראה בילקו״י תפלה א׳ עמ׳ קכח, מהדורת תשס״ד, מה שהארכנו להשיב בס״ד על דברי אחד ממחברי הזמן שכתב לחלוק בדין זה].

סימן קעג – דין מים אמצעיים

א מים אמצעיים רשות, והני מילי בין תבשיל לתבשיל, אבל בין גבינה לתבשיל, חובה. ולפיכך האוכל מאכלי חלב, ורוצה לאכול מאכלי בשר, יקנח פיו בפת וכיוצא בזה, וידיח פיו במשקים, ויטול ידיו, או ינקה אותם היטב. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קסא. שו״ת יביע אומר חלק ו׳ חלק יורה דעה סימן ז׳. שו״ת יחוה דעת חלק ג׳ סימן נח].

ב השותה חלב נוזלי מתוך כלי, ורוצה אחר כך לאכול בשר, ואפילו בשר בהמה, אין צריך נטילת ידים, ודי בהדחת הפה בלבד, ואינו צריך לקנח פיו בפת. [ילקוט יוסף על דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קסא, שו״ת יחוה דעת חלק ג׳ סימן נח].

ג המנהג להחמיר גם בתבשיל מרק שבישלו בו בשר, להמתין שש שעות בין בשר לחלב, אך בחולה וכדומה יש להקל. [ילקוט יוסף, ברהמ״ז וברכות עמוד קסג בהערה. ילקו״י איסור והיתר כרך ג׳ עמוד תכה, על פי דברי הב״י באו״ח סי׳ קעג. וכ״כ בכנה״ג, ובבא״ח וכה״ח].

ד בין בשר לדגים חובה ליטול הידים, משום דקשה לצרעת, וחמירא סכנתא מאיסורא. וגם בזמן הזה יש להקפיד בזה. ויש לנהוג כן גם בין בשר עוף לדגים. ובין אכילת הדגים לבשר ישתה איזה משקה, ויאכל מעט פת וכל דבר שאינו נדבק בפה כדי להעביר את טעם הדגים מהפה. ויש אומרים דבין בשר עוף לדגים אין צריך ליטול ידיו, אבל לדינא גם בין בשר עוף לדגים צריך נטילת ידים. אבל בין ביצים לדגים אין צריך להחמיר ליטול ידיו, אף שהביצים באו מהעוף. ומותר אף לאכול ביצים אלה עם גבינה ללא שום חשש כלל. [כף החיים סי׳ קעג אות ה׳. ילקוט יוסף, ח״ג הלכות ברהמ״ז וברכות עמוד קסג].

ה האוכל דגים על ידי מזלג, וידיו נקיות, ואוכל אחר כך בשר, יש אומרים שאין צריך ליטול את ידיו, אחר שלא נגע בידיו בדגים. ויש חולקים, ולדינא אפשר להקל בדבר זה. אך אם אוכל דג שיש בו עצמות דקים, והוצרך להוציאם מפיו, וממילא נוגע בדגים בידיו, צריך ליטול ידיו כנ״ל, ולהדיח פיו במשקה, ויאכל מעט פת וכדו׳ בין הדגים לבשר. [ילקוט יוסף, חלק ג׳ דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קסד, ועמוד תשו. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד רצח].

ו שני בני אדם המכירים זה את זה מותר להם לאכול זה ליד זה האחד דגים והאחד בשר, ואין לחוש שמא יקח האחד מהשני ויאכל דגים ובשר יחד, שכיון שחמירא סכנתא מאיסורא, נזהרים בזה יותר. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קסד בהערה].

ז חולה האוכל על-ידי אדם אחר, ואינו נוגע במאכל בידיו, אין צריך ליטול ידיו מים אמצעיים. וכן המאכיל לאחרים אין צריך ליטול את ידיו. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קסד. שו״ת יביע אומר חלק ו׳ סימן ט׳].

ח מי שאכל דגים, והביאו לפניו בשר, ונגע בבשר קודם שנטל ידיו, אין לאסור הבשר באכילה. ויקנח אותו מקום היטב, ויטול ידיו ויאכל הבשר. [ילקו״י, דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קסה].

ט מים אמצעיים צריכים ניגוב כמים ראשונים. וראוי להקפיד לכתחלה שלא ליטול מים אמצעיים על קרקע. ויש אומרים שבמים אמצעיים צריך ליטול דוקא ממים, ולא משאר משקים, ולא דומה למים אחרונים שאפשר ליטול בכל המשקים. ויש חולקים, ובשעת הדחק, כשאין לו מים יכול ליטול מים אמצעיים בשאר משקים. (כף החיים סימן קעג אות כ׳). והיסח הדעת פוסל באמצעיים, מפני שעדיין רוצה לאכול וידיו צריכים שימור. [ילקו״י, שם, עמוד קסה].

סימן קעד – דין ברכת היין והמים בסעודה

א יין פוטר כל שאר משקים, ולכן אם בירך הגפן על היין, אפילו לא היו לפניו באותה שעה שאר מיני משקין, כל שהיה בדעתו בשעה שבירך על היין לשתות שאר מיני משקים לאחר מכן, או שהיו לפניו, אינו מברך עליהם, שכבר נפטרו בברכת היין. ואפילו שתה יין דרך עראי, פוטר בברכת היין שאר מיני משקים. ואינו מברך לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה. [ואם שתה מהיין פחות משיעור רביעית, ושתה כשיעור מהמים, מברך נפשות]. [הליכות עולם חלק ב׳ עמוד כ].

ב ולכן השומעים קידוש ומכוונים לצאת ידי חובה, אם טעמו מעט מהיין, כפי שנוהגים לעשות כן לחיבוב מצוה, אינם מברכים על שתיית שכר ושאר כל המשקים, אפילו אם שותה בין הקידוש לסעודה. אבל אם לא טעמו מהיין, צריכים לברך על שאר משקים קודם הסעודה. [ומשקים ששותים בסעודה, בלאו הכי אינם טעונים ברכה]. וכן הדין למברך על כוס ברכת המזון, שברכת היין פוטרת כל מיני משקין גם כששותה יין לשם מצוה, ואם שותה קפה אחר ברכת המזון לא יברך עליו. [ילקוט יוסף, ח״ג הלכות ברכות עמוד קסו].

ג השותה יין בתוך הסעודה מברך עליו בורא פרי הגפן, שאין ברכת המוציא שבירך על הפת פוטרתו. ואפילו אם היין בא מחמת הסעודה, מברך עליו הגפן, ואינו נפטר בברכת הפת. והדין כן אף אם היין מבושל. אבל אינו מברך עליו ברכה אחרונה, שברכת המזון פוטרתו. ואם קידש על היין, ושותה יין אחר כך בתוך הסעודה, אינו מברך הגפן, אם היה בדעתו לשתות עוד מהיין בתוך הסעודה. ומי שמיסב לאכול מיד אחר ההבדלה, [כשהוא עצמו מבדיל ושותה מהיין], ורוצה לשתות יין בסעודה, יכוין בעת שמבדיל שאינו רוצה לפטור בברכת הגפן את היין שישתה אחר כך בתוך הסעודה, ואז יוכל לברך על היין שבסעודה בורא פרי הגפן. [ילקו״י שם, עמ׳ קסח].

ד מי שבירך על היין ופטר את כל המשקים, ולאחר מכן רוצה לשתות קפה, ורוצה לאכול מעט סוכר לבדו כדי למתק את הקפה, אין צריך לברך גם על הסוכר. [ילקו״י הלכות ברכות עמ׳ קע].

ה המברך על כוס יין של ברכת המזון, ושתה מהיין שיעור רביעית, ורוצה אחר כך לשתות קפה, יש אומרים שיברך קודם על הגפן, ואחר כך יברך שהכל על הקפה. ויש חולקים וסוברים דחשיב גורם לברכה שאינה צריכה. והעיקר דשב ואל תעשה עדיף ולא יברך על היין ברכה אחרונה, וגם לא יברך על הקפה ברכה ראשונה. ואם קדם ובירך "על הגפן" ושותה אחר כך קפה, צריך לברך על הקפה. ומי שלא טעם מכוס של ברכת המזון, בודאי שצריך לברך על הקפה ששותה אחר ברכת המזון. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד קעא].

ו השותה מים או שאר משקים בתוך הסעודה, אין לו לברך עליהם דחשיבי כבאים מחמת הסעודה לפי שאין דרך לאכול בלא שתייה. ואפילו היה צמא קודם הסעודה. שאין זה דומה לשותה יין בתוך הסעודה (ולא בירך עליו קודם הסעודה) שמברך עליו הגפן, שדוקא ביין מפני חשיבותו הצריכו לו ברכה אף בתוך הסעודה. וירא שמים הרוצה להסתלק מן הספק ישב קודם הסעודה במקום סעודתו, ויברך ברכת שהכל על מים קודם הסעודה, על דעת לשתות בתוך סעודתו, כדי לפטור מה שישתה בתוך הסעודה. אלא שאם אינו צמא לשתות, אין לו לברך שהכל על המים, כיון שהשותה מים שלא לצמאו אינו מברך, אפילו אם רוצה לברך כדי לפטור המים שישתה בתוך הסעודה. ועל כן כשאינו צמא לשתות יברך שהכל על שאר משקאות קלים שיש הנאה בשתייתם, או על סוכר ומסטיק או שאר מיני מתיקה. ומכל מקום כל זה הוא כדי לצאת ידי חובת כל הדיעות, וממדת חסידות, אך אינו מעיקר ההלכה, שכבר נהגו אף לכתחלה לשתות מים בתוך סעודה בלא ברכה. [רשב"א. ילקוט יוסף, הלכות ברכת המזון וברכות עמוד קעב. הליכות עולם חלק א' עמוד שנ].

ז הנוהגים להחמיר ולשתות מים קודם הסעודה, כדי לפטור מה שישתו בתוך הסעודה, נכון שלא ישתו שיעור רביעית בבת אחת. כדי שלא יכנסו בספק ברכה אחרונה. ואם שתו שיעור רביעית, יש אומרים שלא יברכו ברכה אחרונה, שברכת המזון פוטרת גם ברכה אחרונה על מה ששתה קודם הסעודה. ויש חולקים, ולדינא, ספק ברכות להקל, ומכל מקום הרוצה לברך הרשות בידו, משום ספק ספיקא, דמאי דלא עבדינן ספק ספיקא בברכות הוא לכתחלה, אבל הרוצה לברך ולסמוך על ספק ספיקא, יש לו על מה שיסמוך. ובלבד שאין בדעתו לשתות עוד בתוך הסעודה, אבל אם יש בדעתו לשתות עוד בתוך הסעודה, אינו רשאי לברך ברכה אחרונה על המים ששתה קודם הסעודה. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברכות עמוד קעד. הליכות עולם ח"ב עמ' כח].

ח השותה תה או קפה באמצע הסעודה, או בגמר הסעודה ובסיומה, אין לו לברך עליהם, דספק ברכות להקל. וטוב שיניח התה והקפה לאחר ברכת המזון, ואז יוכל לברך לכולי עלמא. או שיברך באמצע הסעודה על סוכריה, כדי לפטור את התה והקפה. ואם התחיל לשתות או לאכול בתוך הסעודה, וממשיך לשתות או לאכול הדבר אחרי ברכת המזון, צריך לברך. [שם קעו]

ט יש המקפידים לכתחלה שלא לשתות עראק, או שאר חמר מדינה, בתוך סעודתו, כי יש ספק בדבר אם צריך לברך עליו שהכל נהיה בדברו, ומכל מקום העיקר לדינא שאין מברכים על כל חמר מדינה ששותים בתוך הסעודה, כמו עראק, קונייאק וכדומה, שרק יין קובע ברכה לעצמו בסעודה. ואם רוצה לצאת מידי ספק, יברך על השכר קודם הסעודה, ויכוין לפטור את השכר ששותה בתוך הסעודה. וכן אם שותה יין פוטר השכר בברכת הגפן שמברך על היין, שיין פוטר כל שאר משקין. [ילקוט יוסף, דיני ברהמ"ז וברכות עמוד קעז].

י במקומות שמביאים ערק וקונייאק לפני המזון להמשיך תאות המאכל, ובפרט בסעודות גדולות, אפילו אם שתו רביעית אינם מברכים אחריו ברכה אחרונה. אלא שאין לשתות מהערק בין נטילה לברכת המוציא. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמ' קעח בהערה].

יא הקובע סעודתו על פת הבאה בכיסנין, דהיינו שאוכל למעלה מ-216 גרם, [שצריך ליטול ידיו ולברך המוציא. והשיעור הוא בנפח, אלא שלא הכל בקיאים בנפח והמשקל בדרך כלל מגלה לנו על הנפח. וראה בהרב המגיד פ"א מעירובין הי"ב בשם הגאונים, שנהגו לשער במשקל. וכ"ה במשפטי צדק גרמיזאן (סי' נז), ובזבחי צדק (סי' צח סק"ד), ובבית דוד (סי' פב), ובפתח הדביר, ובכה"ח. אך הבקיאים לשער בנפח בדיוק, יסמכו על הנפח, שהעיקר לשער בנפח], אם שותה מים באמצע האכילה, אין לו לברך ברכת שהכל על המים, כדין השותה מים באמצע הסעודה. אבל אם אוכל פחות משיעור קביעות סעודה, אם שותה מים, מברך עליהם שהכל. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד קעח. ולגבי שיעור בנפח, ראה בשו"ת חזון עובדיה ח"א סי' כח, עמ' תקיח, ובאוצר דינים לאשה ולבת הל' חלה].

יב וכן האוכל מאכל הנקרא קוסקוס, ושאר מעשה קדירה, אם שותה מים באמצע האכילה, יש לו לברך על מים אלה ברכת שהכל. והברכה על הקוסקוס היא "בורא מיני מזונות", גם אם קובע סעודתו על מאכל זה, ואוכל יותר מ-216 גרם. ואם יש בקוסקוס תערובת של ירקות או בשר, אינו מברך על תערובת זו, שברכת מזונות שבירך על הקוסקוס פטרה כל מה שמעורב שם, שהם טפלים לעיקר. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמ' קעח].

יג האוכל עוגה ורוצה לשתות תה או קפה באמצע אכילתו, צריך לברך על המשקה שהכל נהיה בדברו, שאין ברכת בורא מיני מזונות פוטרת המשקה. וגם כשהובאו לפניו ביחד, צריך להקדים ולברך בורא מיני מזונות על העוגה, ואחר כך יברך שהכל נהיה בדברו על המשקה, לאחר טעימה מן העוגה. ואם אוכל כזית מהעוגה צריך לברך בסוף "על המחיה" בלבד, לפי מנהגינו שאין אנו מברכים ברכה אחרונה אחר שתיית תה או קפה בעודם חמים. [ילקוט יוסף, ח"ג הל' ברכות עמ' קעט, ובמהדורת תשס"ד גם בעמוד תשנג].

יד השותה רביעית מים בבת אחת, או כוס מיץ פירות, באמצע אכילת העוגה, צריך לברך שהכל, ולבסוף "בורא נפשות". ויקדים בברכה האחרונה ברכת "על המחיה", ואחר כך ברכת "בורא נפשות". אבל האוכל פירות או ירקות שיעור כזית, ואוכל גם כן עוגה, יקדים בברכה האחרונה "בורא

נפשות״ על הפרי, ואחר כך ברכת על המחיה. ואם קדם ובירך על המחיה, כיון שהזכיר בברכת על המחיה ״ועל תנובת השדה״, פטר את ברכת נפשות על הפירות או הירקות, שהם מתנובת השדה, ואף שלא נתכוין לפטור את ברכת נפשות, מכל מקום למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה בעל כרחו פטר את ברכת נפשות במה שאמר ועל תנובת השדה, ולכן אינו מברך נפשות. [ילקוט יוסף דיני ברכות עמוד קפא. ואף שבמהדורא הראשונה כתבנו שיכול לברך נפשות, וכך אמר לנו בזמנו מרן אאמו״ר שליט״א, מ״מ משנה אחרונה עיקר, וכמו שנתבאר בהליכות עולם ח״א].

סימן קעז – הלכות דברים הבאים בתוך הסעודה

א דברים הנאכלים בתוך הסעודה, אם הם דברים הבאים ללפת בהם את הפת, כגון בשר ודגים וביצים וגבינה ודייסא, ומיני מלוחים, (וסלאטות), וכן דברים הבאים להשביע, אפילו אוכלם בלי פת, אין צריך לברך עליהם לא לפניהם ולא לאחריהם, שברכת המוציא וברכת המזון פוטרתם. ואפילו אם לא היו לפניו בעת שבירך על הפת, אינם טעונים ברכה כלל. ואפילו אם הובאו לו באמצע הסעודה מבית אחר. ואם הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, דהיינו שאין דרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, כגון תאנים וענבים וכל מיני פירות, אם אוכל אותם בלי פת, טעונים ברכה לפניהם, שברכת המוציא אינה פוטרתם, שאינם מעיקר הסעודה. אבל אינם טעונים ברכה לאחריהם, שכיון שבאו בתוך הסעודה, ברכת המזון פוטרתם. ואין תורת סעודה אלא באוכל כזית פת או יותר, שאז אינו מברך על התבשילים. אבל אם אוכל פחות מכזית פת, יש לברך על התבשיל שאוכל אחריו. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קפג. יביע אומר חלק י׳ סי׳ יז עמוד כב, ושם דחה מה שכתב בברכת ה׳ דאף בפחות מכזית אינו מברך על התבשילים, דברכת המוציא פוטרת, שמדברי הפוסקים מוכח שאין ברכת המוציא פוטרת אלא בסעודה, ואין סעודה פחות מאכילת פת שיעור כזית].

ב מה שמצוי כיום בחתונות שעוזבים את השלחן בסיום הסעודה, ועוסקים בשמחת חתן וכלה, והמלצרים מפנים את השולחנות, הדבר נחשב כסילוק שלחן גם לדידן, ואז אם ממשיך לאכול איזה פרי, צריך לברך עליו בתחלה ובסוף, ולכתחלה נכון להנהיג לברך ברכת המזון לפני שהצבור יקום מהשולחנות כדי לשמח חתן וכלה, ואז יוכלו לברך ברכה ראשונה ואחרונה על הפירות שמגישים בסיום החתונה לכולי עלמא. [ילקו״י שם עמ׳ קפד. הליכו״ע ב׳ עמ׳ לו].

ג האוכל מיני מתיקה, כגון, סוכריה, מסטיק, וכדומה, שאין דרך לאוכלם עם הפת, מברך עליהם ברכה ראשונה. ואם אכל כזית בכדי אכילת פרס אינו מברך ברכה אחרונה, שברכת המזון פוטרתם. ואם אוכלן עם הפת, אינו מברך עליהם אף ברכה ראשונה, וכגון במי שאוכל בננה עם פת, וכדומה, שאינו מברך ברכת האדמה על הבננה. [ילקוט יוסף, הלכות ברכות עמוד קפו].

ד וכן האוכל חבוש מבושל, מברך עליו בורא פרי העץ, שאף שהוא מבושל, הדרך להביאו לקינוח סעודה, ולא לשם מזון, ולכן צריך לברך עליו תחלה. [ילקו״י, הלכות ברכות עמו׳ קפז בהערה].

ה לכתחלה אין ראוי לאכול עוגה בתוך הסעודה, מאחר שיש ספק ברוב העוגות אם ברכתם בורא מיני מזונות או המוציא לחם מן הארץ. ורק מחמת הספק נהגו לברך [שלא בשעת הסעודה] על כל העוגות ברכת מזונות. ולכן האוכל עוגה בתוך הסעודה אינו מברך עליה, שמא פטר את העוגה בברכת המוציא שבירך על הלחם. וטוב שיכוין בברכת המוציא לפטור גם את העוגה. וגם עוגה שיש בתוכה אגוזים ודבש וכיו״ב, והעיסה נילושה עם סוכר, וגם היא יבשה שכוססין אותה, [כמו הבקלאווה, או גלילית] שבעוגה כזו לכל הדיעות יש לברך בורא מיני מזונות, גם בזה לכתחלה יש להניחה לאחר ברכת המזון. ומכל מקום אם אוכל עוגה כזו (שברכתה מזונות לכל הדיעות) בסוף הסעודה לשם קינוח הסעודה, [לאחר שכבר שבע מאכילתו], המברך עליה מזונות, יש לו על מה שיסמוך. [ובפרט ברחת-חלקום העשויה מקמח חטה וסוכר, שברכתה מזונות, וכיום אין עושים את הרחת- חלקום מקמח], אבל בתוך הסעודה, אינו מברך עליו. וכן האוכל ווופלה בסוף הסעודה לקינוח, והמתיקות בעיסה עצמה נרגשת, ורוצה לברך עליה מזונות, יש לו על מה לסמוך, שהרי ברכת הווופלה לכולי עלמא היא מזונות, שגם נכססת בשיניו, וגם ממולאת בשוקולד, וגם העיסה נילושה עם סוכר. ואין העיסה באה להחזיק את המילוי בלבד, אלא להטעים. [ילקוט יוסף, הלכות ברכות עמוד קפז, ועמוד קפט בהערה, ובמהדורת תשס״ד עמוד תשי].

ו יש הנוהגים בשבת ויום טוב, לברך על בשר ודגים, ביצים ומיני תבשיל, או פירות, קודם נטילת ידים וברכת המוציא, כדי להשלים מאה ברכות בשבת. ויש להם על מה שיסמוכו. ואין חילוק בזה בין אנשים לנשים. [אך אחר שהתחיל בסעודה אין לברך על בשר דגים ומיני תבשיל]. וכיון שאוכלים קודם הסעודה, יזהרו שלא יאכלו כזית, כדי שלא יכנסו בספק ברכה אחרונה. ואם אכלו מהם כזית קודם הסעודה, [אחר הקידוש], לא יברכו ברכה אחרונה, שספק ברכות להקל. וכן אם אכל עוגה קודם הסעודה שיעור כזית, אינו מברך ברכה אחרונה, דשמא ברכת המזון פוטרתו. [ילקו״י ח״ג הלכות ברכות עמו׳ קצב. שו״ת יחוה דעת ח״ו סי׳ כו. הליכות עולם ח״ב עמו׳ כט].

ז כשחל ט״ו בשבט בשבת, יש להעדיף לאכול מפירות שבעת המינים ושאר דברים שנוהגים לאכול בליל ט״ו בשבט, רק לאחר סיום הסעודה, שאז יוכל לברך בתחלה ובסוף ולהרויח מאה ברכות בשבת. ואם אכל מהפירות הנז׳ אחר שאכל כזית מן הלחם, אינו מברך ברכה אחרונה, שברכת המזון פוטרתם. ועל כל פנים לא יאכל מהפירות בין הקידוש לסעודה, שיעור כזית, כדי שלא יכנס לספק ברכה אחרונה, וכנזכר לעיל. ובשבת ויום טוב מותר

לכתחלה להניח הפירות לאחר ברכת המזון, כדי לברך עליהם גם ברכה אחרונה, ולהשלים בכך חיוב מאה ברכות בכל יום. ואין לחוש בזה לברכה שאינה צריכה. אך בימות החול שאינו חסר ברכות להשלים למנין מאה ברכות, לכתחלה אין ראוי להניח הפירות שהובאו לפניו לאחר ברכת המזון, אלא אם כן אינו אוכל כשיעור. וכן יעשה בליל ראש השנה, שאחר שבירך המוציא יאכל כזית לחם, ויברך על התמרים ושאר דברים שנוהגים לאכול בליל ראש השנה. ואין הבדל בזה בין אנשים לנשים, שגם האשה לכתחלה צריכה לברך מאה ברכות בכל יום, אחר שאין זו מצוה שקבוע לה זמן. [ילקו״י ג׳ ברכות עמוד קצב, ותרעא, וילקו״י פסוד״ז סימן מו].

ח האוכל קישואין או עגבניה או ירק כבוש או מבושל, או מיני חמוצים בתוך הסעודה, אינו מברך עליהם בורא פרי האדמה, שהרי באים מחמת הסעודה. אבל אם שוב הובא לפניו מאותו ירק כשהוא חי לשם קינוח סעודה, צריך לברך עליו ברכה ראשונה. ולכן אם אוכל בסוף הסעודה לקינוח סעודה, קישואין או מלפפון חי, או חזרת, קודם ברכת המזון, צריך לברך עליהם ברכת בורא פרי האדמה, אם כוונתו באכילה זו היא לקינוח סעודה. ואפילו אם אכל מהם בתוך הסעודה כשהם מבושלים, מברך עליהם כשהובאו לפניו חיים, לקינוח סעודה. ואפילו אם אכל בתוך הסעודה סלט ירקות חי, ובתוכו חתיכות מלפפון, ובסוף הסעודה הביאו לפניו מלפפון חי לבדו לקינוח, צריך לברך עליו, שמכיון שמתחלה היה בתערובת, ונשתנה, הרי פנים חדשות באו לכאן. אלא שאם יש לפניו מין ירק אחר (שברכתו שוה להם), מהיות טוב יברך עליו ויפטור אותם, אבל אין זה מעכב. [ילקו״י שם עמו׳ קצד, ועמו׳ תרעב. הליכות עולם ב׳ עמו׳ לז].

ט האוכל פירות מבושלים בסוכר (קומפוט) בסוף סעודתו לקינוח סעודה, [במקום פירות רגילים], צריך לברך עליהם ברכת העץ, וכן המנהג. שהרי אינם באים ללפת את הפת, אלא לקינוח סעודה. [ואם אפשר יברך על פרי אחר ויפטור פירות אלה]. ואם פירות אלה מעורבים בהם פירות עץ ופירות אדמה, וניכרים לעין, יש לברך על כל מין ברכתו הראויה לו. אבל אין לברך עליהם ברכה אחרונה. [ילקוט יוסף דיני ברכות עמ׳ קצו. וע׳ בש״ע סי׳ רח ס״ז, דהולכים אחר הרוב, וע״ש בכה״ח אות מ, ובמשנ״ב סי׳ ריב סק״א, אך בשו״ת לב חיים ח״ב סי׳ לו מבואר דמברך על כל מין. וכנראה דאיירי בחתיכה הניכרת].

י וכן האוכל פודינג [אבקת עמילן בטעם פירות, שפעמים ומערבים שם פירות] בסוף סעודתו, מברך ברכה ראשונה על הפירות הניכרים שבפודינג. [ואם אפשר טוב שיברך על פרי אחר לפוטרו]. ואם אוכל לחם עם הפודינג בתחלה וסוף, אף על פי שבאמצע אוכל קצת פודינג על-ידי כף בלי לחם, אין צריך לברך עליו. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד קצז].

יא פשט המנהג שהאוכל זיתים בתוך סעודתו, אפילו בלי לחם, שאינו מברך עליהם בורא פרי העץ. וכן הדין במלפפון חמוץ, שנחשבים כדברים הבאים מחמת סעודה. וכן המנהג. ואם ירצה יכול להרהר ברכה ראשונה בלבו. ויש המחמירים לברך על פרי אחר, כדי לפטור הזית מברכתו. ויש המחמירים לאכול את הזית הראשון עם פת. [ילקוט יוסף, ברכות עמוד קצז].

יב לכתחלה אין ראוי לאכול גלידה בתוך הסעודה או בסיומה, אלא יניחנה לאחר ברכת המזון, ואז יברך שהכל, שהרי יש מי שכתב שאין לברך על הגלידה באמצע הסעודה, שדינה כמשקה, תדע, שהרי לא מברכים אחריה ברכה אחרונה כיון שלא אכלו ממנה רביעית בבת אחת. ואף שהגלידה לא באה להעביר המאכל, הנה גם בשתיה שבאה לתענוג בעלמא ולא להעביר המאכל, וכגון משקה עם גרגירי קרח ששותים אותו לתענוג בעלמא ולא להעביר את המאכל, ועם כל זה אין מברכים על זה אף בסוף הסעודה, דלא פלוג רבנן. וה״ה לגלידה. ויש מי שכתב כן רק אם הגלידה עשויה מחלב, שאז אינו מברך עליה באמצע הסעודה [ספר מעשה נסים כדורי]. אך למעשה הדין כן בכל גלידה דלכתחלה יש להמנע מלאוכלה באמצע הסעודה, ולהשאירה לאחר הסעודה. [ילקוט יוסף, הלכות ברכות עמוד קצח, ותשז. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד רצט].

יג מי ששתה יין [כשיעור ברכה אחרונה] ומיד יושב לאכול, אין לו לברך על הגפן ועל פרי הגפן, דברכת המזון פוטרתו. וכן מי שאכל עוגה סמוך לסעודה (שיעור כזית), אינו מברך ברכת על המחיה, שברכת המזון פוטרתו. ואין חילוק בזה בין אם זו עוגה שברכתה מזונות לכולי עלמא, או בעוגה שיש בה מחלוקת אם ברכתה מזונות או המוציא. וכן אין חילוק בזה בין אם אכל קודם הסעודה, וידע שהוא עומד לסעוד, לבין אם אכל כשיעור ואחר כך הזמינוהו לאכול מיד, שבכל זה לא יברך ברכה אחרונה על העוגה, או על הפירות, או על המים, אלא אם כן שהה כחצי שעה והסיח דעתו בין הברכה האחרונה לבין נטילת ידים לסעודה. וכן האוכלים פירות או ירקות כשיעור סמוך לסעודה, לא יברך אחריהם ברכה אחרונה קודם שסועד. ומכל מקום בכל זה לכתחלה ראוי ונכון שלא לאכול כשיעור סמוך לסעודה, וכמבואר לעיל. [ילקוט יוסף על הלכות ברכת המזון וברכות, עמוד ר׳].

יד האוכל פירות אחר הסעודה קודם ברכת המזון, אינו מברך לאחריהם ברכה אחרונה, מפני שברכת המזון פוטרתם. וכבר נתבאר לעיל שאם סילקו השלחן מלפניהם והביאו שלחן אחר, או שהסירו המפה והביאו מפה אחרת, ועליה פירות לקינוח סעודה, צריכים לברך על הפירות לפניהם ולאחריהם, שהרי בכיוצא בזה ברור שהסיחו דעתם ומשכו ידיהם מן הפת. [הליכות עולם ח״ב עמ׳ לו].

סימן קעח – דיני הפסק בסעודה

א היושב בסעודה, לכתחלה יזהר שלא לעקור מסעודתו ללכת לחדר אחר, עד שיברך ברכת המזון, אפילו אם הניח מקצת חברים על השלחן, ואפילו אם דעתו לחזור למקום סעודתו ולסיים סעודתו ולברך ברכת המזון, שאם יעקור ממקומו, יש לחוש שישכח לברך ברכת המזון. ואפילו הולך לאכול במקום אחר, לכתחלה אין לו לעקור ממקום שהתחיל לאכול שם. ואפילו אם בשעה שבירך המוציא היה בדעתו להמשיך אכילתו גם במקום אחר, גם בזה לכתחלה אין ראוי לעקור ממקומו. [מלבד בהולכי דרכים]. ואם בכל זאת יש לו הכרח לעקור ממקומו, ורוצה לברך ברכת המזון קודם שיעקור ממקומו, ואחר כך חוזר לסעוד בברכה, רשאי לעשות כן. ולא חשיב כגורם לברכה שאינה צריכה. [מאחר שאסור לו לצאת ממקומו, שמא ישכח מלברך]. אבל אם עקר ממקומו ולא בירך ברכת המזון, וכשחזר לחדר רוצה לברך ברכת המזון ושוב לברך המוציא, אין לו לעשות כן, משום דגורם לברכה שאינה צריכה. אלא ימשיך באכילתו על סמך הברכה שבירך בתחלת אכילתו. וכל זה אפילו באופן שהיה אוכל לבדו, ולא הניח אחרים על השלחן. וכל שכן אם הניח אחרים על שולחנו, ועוקר ממקומו וחוזר למקום אכילתו, שאין לו לברך ברכת המזון ושוב ברכת המוציא, אלא ימשיך באכילתו. [ילקו״י ג׳ שם עמ׳ רט. שארית יוסף ג׳ עמ׳ שג. הליכות עולם ב׳ עמ׳ מ׳].

ב מותר לעקור ממקומו באמצע הסעודה ולילך למטבח כדי להביא עוד מנה לאכול, וכדומה. וכן הנוהגים להקל לעקור ממקום הסעודה בין הקידוש לסעודה להביא איזה דבר מהמטבח, וכדומה, יש להם על מה שיסמוכו. וכן היושב בסוכה ופוסק באמצע סעודתו להביא איזה דבר מהבית, אין זה חשיב הפסק. ומותר לעשות כן אף לכתחלה. [שם עמו׳ רטו].

ג כל מה שאמרנו שלכתחלה אין לעקור ממקום אכילתו קודם שיברך ברכת המזון, הוא דוקא בהולך לדבר הרשות, אבל לצורך מצוה, אפילו אם אינה מצוה עוברת [שיוכל לעשותה אחר כך], וכל שכן לצורך לוית המת, או לבית הכנסת להתפלל בצבור [ואין לו מנין אחר], וכיוצא, מותר לו לכתחלה לילך למקום אחר לעשות המצוה, ולברך ברכת המזון כשיחזור למקומו. ואפילו לא הניח מקצת חברים על השלחן, שאין להניח מצוה עוברת מחשש שמא ישכח מלברך ברכת המזון. [ילקו״י, הלכות ברכות עמוד רטז. הליכות עולם ח״ב עמוד לט].

ד מי שיצא באמצע סעודתו מחוץ לפתח הבית, או יצא לחדר המדרגות, כשחוזר למקומו, מאחר והיה בתוך הסעודה, חוזר לאכול כרגיל, ואינו חוזר לברך. ואף אם לא אכל שיעור כזית אינו חוזר לברך המוציא. ומכל מקום הנוהג כדעת מרן השלחן ערוך וחוזר לברך, יש לו על מה לסמוך, ואין מזניחין אותו. אבל אין צריך ליטול ידיו שנית. ואם היה מיסב עם אחרים, וכשיצא לחוץ הם נשארו שם, אפילו הניח זקן או חולה, אף שלא אכל כזית פת, כשחוזר, אין צריך לחזור ולברך המוציא, ואפילו אם יצאו כמה מהם. אבל לכתחלה גם זה אין לעשות (בדבר הרשות). ולאו דוקא הניח זקן או חולה, אלא הוא הדין הניח על השלחן כל אדם. [ילקו״י, הלכות ברכות עמוד ריח, ועמוד תשיא. שארית יוסף ח״ג עמ׳ שג. הליכות עולם חלק ב׳ עמוד מ׳].

ה מי שהתחיל לאכול במקום אחד, ועקר ממקומו והמשיך סעודתו במקום אחר, אין צריך לחזור למקומו הראשון כדי לברך שם ברכת המזון, אלא יכול לברך ברכת המזון במקום שסיים סעודתו. והדין כן אפילו במזיד, אחר שהמשיך באכילות במקום השני. אבל אם אכל במקום אחד, ורוצה לברך במקום אחר, ולא אכל שם כלל, אם הוא במזיד חייב לחזור ולמקומו ולברך, ואם הוא בשוגג אין מחייבים אותו לחזור למקומו ולברך. והמחמיר לחזור למקומו גם בשוגג, תבוא עליו ברכה. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות ח״ג עמו׳ ריח. הליכות עולם חלק ב׳ עמוד מא. ומה שכתבנו והמחמיר וכו׳ הוא על פי דברי מרן החיד״א שהובא בהליכות עולם שם].

ו הנמצא באמצע סעודתו, ואוכל פירות לקינוח ובירך עליהם ברכת הנהנין ואכל מהם, ויצא לחדר אחר, ורוצה ליקח משם עוד פרי ולאכול שם, אין צריך לברך על הפרי שאוכל בחדר השני. וכל שכן אם היה בדעתו לאכול שם שאין צריך לברך. [ילקו״י, דיני ברהמ״ז וברכות עמ׳ ריח].

ז אוכלים ומשקים שברכתם האחרונה היא בורא נפשות רבות, לכולי עלמא אין צריך לברך ברכה אחרונה דוקא במקום האכילה או השתיה, ולכן אם עבר ועקר ממקומו קודם שבירך ברכה אחרונה, אין צריך לחזור למקומו ולברך ברכה אחרונה. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד ריח. הליכות עולם שם].

ח האוכל מיני מאכל או משקה שברכתם האחרונה היא בורא נפשות רבות, ובאמצע אכילתו שינה מקומו מחדר לחדר באותו הבית, אפילו לא היה בדעתו מתחלה לאכול במקום השני, ואפילו אינו רואה את מקומו הראשון מן המקום השני, אין צריך לחזור ולברך ברכת הנהנין פעם שניה. ואף על פי שיש חולקים בדבר, מכל מקום כלל גדול בידינו ספק ברכות להקל. אולם אם נכנס באמצע אכילתו או שתייתו, לבית הכסא לעשות צרכיו, כיון שאין המקום שנכנס אליו ראוי לאכילה, ומסיח דעתו מאכילה שם, צריך לחזור ולברך ברכת הנהנין אפילו כשחוזר למקומו הראשון. ומכל מקום אם היה הדבר באמצע סעודת פת, או דברים העשויים מחמשת מיני דגן, כיון שטעונים ברכה אחרונה במקומם, אינו חוזר ומברך ברכת הנהנין. ואף לגבי שבעת המינים נקטינן דספק ברכות להקל. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמוד ריח. הליכות עולם חלק ב׳ עמוד מא].

ט האוכל פירות ועקר לחדר אחר, ובדעתו לחזור למקומו הראשון ולהמשיך לאכול מאותם פירות, ראוי שלא יצא לחדר אחר עד שיברך ברכה אחרונה, שמא ישכח מלברך. אך בדיעבד אם שינה מקומו מחדר לחדר, ורוצה להמשיך ולאכול שם את אותם מאכלים ומשקים, אינו צריך לחזור ולברך ברכה

ראשונה, ורק אם יצא חוץ לבית, חוזר ומברך. [ילקוט יוסף על הלכות ברכת המזון וברכות עמוד ריט].

י היה יושב ואוכל עוגה, או פירות שבעת המינים, ובאמצע אכילתו יצא חוץ לביתו, ושוב חזר למקומו הראשון ורוצה להמשיך באכילתו, אין צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה. ומכל מקום אם חוזר ומברך ברכה ראשונה יש לו על מה שיסמוך. שבלאו הכי אפילו בפת המברך כדעת מרן יש לו על מה שיסמוך, ואפילו אם אכל כזית. [ילקו״י ברהמ״ז וברכות עמ׳ ריח. הליכות עולם ח״ב עמ׳ מא].

יא אם היה אוכל מפירות שאינם משבעת המינים, ויצא חוץ לביתו וחזר למקומו הראשון, ורוצה להמשיך באכילתו, צריך לברך ברכה ראשונה קודם שיאכל. וכן הדין במי שהיה שותה מיני משקים [חוץ מן היין]. [ילקוט יוסף, הלכות ברכות עמ׳ רכ. הליכות עולם חלק ב׳ עמוד מא].

יב במה דברים אמורים, כשהיה יושב ואוכל במקום אחד, אבל אם לא קבע עצמו לאכול במקומו, אלא היה הולך ממקום למקום ואוכל בדרך הילוכו, פת או עוגות או פירות, יכול להמשיך כל אכילתו על סמך ברכה שבירך בתחלה, וכן הדין במי שהיה שותה משקין בדרך הילוכו. [ילקוט יוסף על הלכות ברכת המזון וברכות, עמוד רכ].

יג מי שאכל פחות משיעור כזית, ויצא לחוץ וחזר, והשלים אכילתו לכזית, הכל מצטרף לחיוב ברכה אחרונה, ובלבד שלא שהה יותר משיעור אכילת פרס מתחלת אכילתו עד סוף אכילתו. [הליכות עולם ח״ב עמוד מא].

יד מי שבירך על פרי ולא טעם ממנו כלל, והוליכו למקום אחר בשתיקה, יש אומרים שצריך לחזור ולברך שנית, כיון שלא טעם במקום שבירך. ויש אומרים שאינו חוזר לברך, כיון שהוא תופסו בידו, והולך עמו. וכל זה כשהוציאו מן הבית לחוץ, אבל מחדר לחדר אין צריך לחזור ולברך. ומיהו לכתחלה יש להזהר שלא לעשות כן אפילו מחדר לחדר. [שם, חלק ג׳ עמוד רכב].

טו המפצח גרעינים, ובירך על אחד מהם בביתו, ויצא לחוץ, כיון שדעתו היתה לאוכלם גם בדרך, אין צריך לברך, וכמבואר, ואפילו אם יסיים אכילתם אחר זמן רב בדרכו. ואם הגרעינים היו מונחים לפניו בצלחת, ובעת שבירך לא חשב לקחת עמו הגרעינים ולאוכלם בדרכו, וחזר בו ויצא, צריך לחזור ולברך, שהרי שינה את מקומו. [ילקוט יוסף, ח״ג הלכות ברכות עמוד רכב].

טז וכן מי שבירך על סוכריה או מסטיק [שיש בו מתיקות], ויצא מביתו לחוץ והסוכריה עדיין בפיו, אין צריך לחזור ולברך אפילו הולך דרך ארוכה. ולא עוד אלא אפילו אם לקח עמו כמה סוכריות בכיסו, ולאחר שיסיים אכילת הסוכריה שבפיו רוצה ליקח עוד מהסוכריות שבכיסו, אין צריך לברך שנית על הסוכריות הנוספות שאוכל, כל שבעת הברכה היה בדעתו לפטור את כל הסוכריות שירצה לאכול. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד רכג בהערה].

יז אורחים המביאים לפניהם פירות בזה אחר זה, וברכותיהם שוות, אינם צריכים לברך אלא על הפרי הראשון, שדי בברכה אחת על כל המינים שברכותיהם שוות. ואפילו אם לא היה בדעת בעל הבית ליתן עוד לפני אורחיו, ונמלך והביא לפניהם עוד פירות, אין צריך לחזור ולברך. ואם האורח מתגורר אצלו לאיזה זמן, או בן אצל אביו וכדומה, שרשאי ליקח ולאכול מבית בעל הבית כל מה שיחפוץ, בטל ממנו דין אורח. [ילקוט יוסף, דיני ברהמ״ז וברכות עמוד רכג].

יח חברים העוסקים בתורה, ומגישים לפניהם מידי פעם בפעם כוס תה או קפה, או בלילי שבועות והושענא רבה ששמש בית הכנסת מגיש לקהל כמה פעמים תה או קפה, אינם צריכים לחזור ולברך ברכת שהכל על כל כוס וכוס, אלא די בברכה אחת על הכוס הראשון, וברכה זו פוטרת את כל מה שישתה אחר כך. ואף על פי שהם שוהים יותר משעה ומחצה בין כוס לכוס. (שיש בזה יותר מכדי שיעור עיכול המזון). ואפילו אם התה או הקפה לא היו מוכנים כלל בשעה שבירך על הכוס הראשון. וטוב שיכוין בדעתו לפטור בברכתו הראשונה את כל מה שיביאו לפניו לאחר מכן. ואם הוצרך לצאת מחוץ לבית הכנסת לשעה קלה, ויצא לחדר המדרגות, או לחצר, וחזר אחר כך, צריך לחזור ולברך על הכוס שיביאו לפניו, ששינוי מקום נחשב להיסח הדעת. ומותר לעשות כן לכתחלה, כדי לצאת מידי כל ספק. [שו״ת יביע אומר חלק ו׳ חאו״ח סימן כז. שו״ת יחוה דעת ח״ו סי׳ יא, שו״ת חזון עובדיה ח״א סי׳ יח. ילקו״י, דיני ברהמ״ז וברכות עמוד רכד]. אבל אם בירך ״על המחיה״ על העוגה, רק מפני שחשש שיעבור זמן העיכול, או אם אכל פירות כשיעור ובירך בורא נפשות רק מהחשש שיעבור זמן עיכול, והיה בדעתו בפירוש לאכול עוד מהעוגות או מהפירות, אינו חוזר לברך עליהם ברכה ראשונה. שאף שבירך נפשות, כיון שלא בירך אלא מחשש שמא יעבור זמן ברכה אחרונה, אינו חוזר לברך ברכה ראשונה. והוא הדין אם שתה את כוס התה כשהוא צונן ובירך ברכת בורא נפשות רבות. [מג״א (סי׳ קצ סק״ג) שאם טעה ובירך נפשות, ודעתו לשתות עוד, לא יברך. וכ״ה בשו״ת זכור ליצחק הררי, ובספר עיקרי הד״ט, ובבית מנוחה, ובמשנת ר׳ גרשון. וראה בילקו״י על הל׳ ברכות סי׳ קעח סי״ג, ובמהדורת תשס״ד עמ׳ תשיד, ותשמז, ובשארית יוסף ג עמ׳ שז].

יט פועלים העובדים בחוץ, ושותים מידי פעם מים וכדומה, מאחר ואינם נמצאים כל הזמן במקום אחד, נכון שיברכו ברכת נפשות אחר שתיית המים, ויתכוונו להדיא להסיח דעתם מהשתיה הנוספת, וכששותים לאחר מכן, יברכו שהכל על כל שתיה ושתיה. אולם אם שותים כמה כוסות בזה אחר זה, או שנמצאים רק במקום אחד ואין מסיחין דעתם מלשתות עוד, לא יברכו אלא על הכוס הראשון. [ילקו״י, הלכות ברכת המזון וברכות עמוד רכז].

כ האוכל פירות ושהה כדי שיעור עיכול (שהוא כשבעים ושתים דקות) ולא עקר ממקומו, ורוצה להמשיך לאכול מאותם פירות, אינו צריך לברך עליהם שוב ברכת הנהנין. [ילקו״י שם, עמ׳ רכז].

כא אולם השותה מים או שאר משקאות קלים, ובדעתו היה לשתות קפה, ובירך ברכה אחרונה אחר המים, צריך לחזור ולברך על הקפה, הואיל ובירך בורא נפשות רבות על המים בכוונה תחלה, חשיב כסילוק והיסח דעת גמור. ואינו דומה למי שבירך ברכה אחרונה רק מחשש שיעבור זמן עיכול, ודעתו בפירוש לשתות עוד, שהרי כאן בירך בכוונה תחלה וסילק דעתו. [ילקוט יוסף, ח״ג הלכות ברכות עמוד רכז. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד שז].

כב מי שנזכר בתוך הסעודה שלא התפלל ועמד והתפלל, אפילו אם אין שהות לגמור סעודתו ולהתפלל, שחייב להפסיק ואי אפשר לאכול עד שיתפלל, עם כל זה לא הוי הפסק. ואפילו אם יצא מביתו והלך להתפלל בבית הכנסת, בדיעבד לא הוי הפסק. [ילקו״י, הלכות ברכות עמוד רכח].

כג הישן בתוך סעודתו שינת עראי, אף על פי שאין זה הפסק, ורשאי להמשיך בסעודתו, וכמו שכתב מרן בשלחן ערוך, מכל מקום צריך לחזור וליטול ידיו בלי ברכה. ואף בישן פחות מחצי שעה ראוי להחמיר בזה. [ילקו״י חלק ג׳ עמוד רכט].

כד הנצרך לנקביו באמצע הסעודה, ויצא לשירותים, לא הוי הפסק, [אבל נוטל ידיו ומברך אשר יצר בלבד]. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד רל. וראה בהליכות עולם ח״ב עמוד מ׳, שלא חילק בין אם אכל כזית לאכל פחות מכזית, דבכל גוונא אם יצא לשירותים באמצע הסעודה לא הוי הפסק].

כה הנוגע במקומות המכוסים באמצע הסעודה, נוטל ידיו בלא ברכה. [ילקו״י ברכות עמ׳ רלא].

כו הנצרך לנקביו באמצע אכילת פירות ומגדנות, כשחוזר לחדר ורוצה להמשיך לאכול שם פירות, יש אומרים שאינו צריך לחזור ולברך על הפירות, אחר שמעיקר הדין מותר לאכול בבית הכסא [רק לא לברך שם]. אולם לדינא אף אם השירותים באותה הדירה צריך לחזור ולברך שוב ברכה ראשונה על הפירות, אחר שדרך בני אדם להסיח דעתם מאכילה בבית הכסא, ויש כאן הפסק, והדין כן אפילו אם אכל בתחלה שיעור כזית. וכן עיקר כסברא שניה. [ילקו״י שם עמ׳ רל. הליכות עולם חלק א׳ עמוד מד. רמ״א סי׳ ס״ס קעח וביאור הלכה שם. וע׳ ברמב״ן פסחים פ״י (כד. בדפי הרי״ף) שכתב, ומיעל לאיפנויי לא הוה הפסק. אבל בה״ג אמר דהדר שארי המוציא, משום דגברא דחיא הוא, ורבינו האי אמר בית הכסא מפסיק, ולא פשיטא לנא וכו׳. ודעת הרמב״ן [הובא בב״י סי׳ קעח סוד״ה ואין לדקדק], כרב ששת דשינוי מקום הוי הפסק גם בפירות. וצ״ע בכל זה ודו״ק].

כז חברים היושבים ולומדים, ואוכלים עוגות ופירות, או שותים תה או קפה, וכל דבר שברכתו האחרונה בורא נפשות, ויצאו לחדר אחר ורוצים לאכול שם פירות, כיון שהוא בדירה אחת אינם צריכים לברך שם על הפירות. אפילו אינו רואה משם את מקומו הראשון. וגם כשחוזרים לחדר שאכלו שם בתחלה ורוצים לאכול שם עוד פירות, אפילו לא אכלו בתחלה כזית, אינם צריכים לברך ברכה ראשונה שנית. [וכמבואר לעיל סעיף יח לגבי שתיה]. ובפרט אם היה בדעתם מראש לברך במקום אחד ולהמשיך האכילה במקום אחר, ואוכלים והולכים, שאינם צריכים לחזור ולברך. וכל שכן אם הניחו מקצת חברים שיושבים על השלחן ואוכלים פירות ומגדנות, ויצאו לחדר אחר, כשחוזרים רשאים להמשיך לאכול מהפירות בלי ברכה ראשונה. שיש אומרים שגם לאכילת פירות ומגדנות מועיל הניח שם מקצת חברים. [ילקוט יוסף על הלכות ברכת המזון וברכות, עמוד רלא, וראה בעמוד רלב בהערה, ובעמוד תרעא במילואים].

כח מי שאוכל פירות ועלה לקומה שניה הנמצאת בתוך הבית, (והיינו, שמדרגות הקומה השניה נמצאים בתוך אחד מחדרי הבית, ולא כמו חדר מדרגות חיצוני), וכשחוזר למקומו רוצה להמשיך באכילת הפירות, אינו מברך עליהם שוב בתחלה. [ילקו״י הלכות ברהמ״ז וברכות עמ׳ רלג].

כט כבר נתבאר שהשותה מים והיה בדעתו לשתות עוד לאחר זמן, וחשש שלא יעבור זמן עיכול ובירך נפשות, אבל היה בדעתו לשתות עוד, אינו חוזר לברך שהכל. אבל אם בירך נפשות בכוונה תחלה, ולא מפני שחשש שיעבור זמן עיכול, מברך שהכל. [מג״א. בית מנוחה, משנת רבי גרשון].

סימן קעט – היסח דעת בסעודה

א גמר סעודתו ונטל ידיו למים אחרונים, אינו יכול לאכול ולא לשתות עד שיברך ברכת המזון. ותיכף לנטילה ברכה. ואם אמר הב לן ונבריך, הוי היסח הדעת ואסור לו לשתות אלא אם כן יברך עליו תחלה. אבל לאכילה אין צריך לברך, דספק ברכות להקל. ונכון שיהרהר הברכה בלבו. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד רלג].

ב היכא שאמר שיר המעלות בשוב ה׳ וגו׳, מותר לו להמשיך לאכול, דלא חשיב היסח דעת. [ילקוט יוסף ח״ג על הלכות ברכת המזון וברכות עמוד רלד בהערה].

ג מי שסומך על שלחן אחרים, אפילו אמר הב לן ונבריך, לא הוי היסח דעת, עד שיאמר בעל הבית. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד רלד בהערה].

ד מי שבירך ברכת המזון, ואחר ברכת המזון רוצה לאכול דבר שטיבולו במשקה על סמך נטילת הידים שנטל עם תחלת הסעודה, ולא הסיח דעתו מהנטילה, יש אומרים שיכול לאכול את הטיבולו במשקה על סמך אותה נטילה. ודעת כמה אחרונים להחמיר בזה. והמיקל יש לו על מה לסמוך, שהרי

בלאו הכי דעת התוס׳ בפסחים (קטו:) דהאידנא אין צריכים נטילת ידים לטיבולו במשקה, ואף שאין הלכה כדבריהם, מכל מקום מהני לצרף סברתם לספק ספיקא בנידון דידן, ולכן המיקל יש לו ע״מ לסמוך. [ילקו״י ברכות עמ׳ רלה בהערה. ועיין לעיל סי׳ קנח סכ״א].

סימן קפ – דיני פירורי הפת

א אין להסיר את המפה והלחם עד אחר ברכת המזון. וכל מי שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם. וטוב להסיר מעל השלחן את הצלחות והקערות שיש בהם שיירי מאכל. ויש הנוהגים על פי הסוד לרכז את העצמות והקליפות בצלחת אחת, ומשאירים אותה על השלחן עד אחר ברכת המזון. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד רלה].

ב האוכל פרוסת סנדוויטש, ולא נשארו פירורין הרבה, אף שלפי המבואר באחרונים צריך לשייר פת כשיעור נתינה לעני, בזמנינו לא שייך טעם זה, ודי באיזה פירורין שבודאי נשארו. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד רלו בהערה].

ג לכתחלה אין להסיר מהשלחן גם את המלח, עד לאחר ברכת המזון, דוגמת המזבח המכפר שכתוב בו על כל קרבנך תקריב מלח. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד רלח בהערה].

ד אף על פי שמותר לאבד פירורין שאין בהם כזית, מכל מקום הדבר קשה לעניות. [חולין קה: שלחן ערוך סי׳ קפ ס״ד. ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד רלט בהערה].

ה נוהגים לכסות את הסכין בשעת ברכת המזון, ויש מחמירים בזה גם בסכין פלסטיק או של כסף. ונהגו שלא לכסות הסכין בשבתות וימים טובים. ויש נוהגים לכסות הפת במפה בעת ברכת המזון, ואין מנהגינו כן. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמוד רמ, ותשטו. ובשארית יוסף ח״ג עמו׳ שח].